

Iššūkliai mokykloje – sėkmė ugdant problemiško elgesio vaikus

Lina Venskutė

Eksperto metodas

Pasakojamos įvairios situacijos ir apsvarstoma, kurią situaciją pasirinksiame:

1. Klausymas (5 min);
2. Situacijos tikslinimas (15 min);
3. Apkalbos, kas vyksta (15 min) –
priežastys, sprendimai, ką reikėjo daryti,
ką daryti ir t. t.;
4. Refleksija (10 min) – kaip jautėsi, kas
patiko, nustebino, ar tiko patarimai ir t. t.
5. Bendra refleksija (10 min)

Vaikai šiandien – tironai. Jie priešgyniauja tėvams,
ryja maistą ir terorizuoja mokytojus.

/Sokratas

469-399 pr. Kr./

1. Kodėl reikia valdyti mokymąsi?

Mokytojas

Saugumas, psichinė ir
fizinė sveikata...

Mokinys

Vaikas turi mokytis ir
tapti geru gyvenime...

Pradinis ugdymas

- Ugdomas kiekvienas;
- Privačios mokyklos;
- Negalime pašalinti iš mokyklos;
- Mokyklos turinčios strategijas veikti, bet nepadedančios vaikui (...kada jau galėsiu jį išmesti...);
- Nėra statistikos, kiek mokinių mokyklose linkę blogai elgtis;
- Darbas su tėvais, bendradarbiavimas.

Laikytis 9 principų

1. Skatinkite teigiamą mokymosi elgseną.
2. Valdykite savo elgesį, kad galėtumėte valdyti mokinių elgesį.
3. **Niekada nepriimkite visko asmeniškai (mokytojo kaip autoriteto vaidmuo).**
4. Skatinkite mokinius rizikuoti ir pritarkite tokiems jų žingsniams.
5. Kai ištinka krizė, mokiniai pirma turi pasijusti saugūs, tik tada jie vėl galės normaliai mokytis.
6. Didesnė tikimybė, kad vaikai tinkamai elgsis, jei pamoka juos sudomins, jei joje bus taikomos įvairios veiklos formos, jei ji teiks malonumą, o tai reikia suplanuoti iš anksto.

7. Gerų rezultatų pasieksite, jeigu dėmesį sutelksite į tai, ką norite pasiekti, o ne į tai, ko nenorite (nebėk – eik ramiai, našauk – kalbėk tyliai).

8. Mokykla – tai dar vienas pasaulis, nevertinkite jos pernelyg rimtai.

9. Savistaba skatina mokytojo pažangą.

Reiktų taikyti visus principus. Ar taikome?

Jaustis nelaimingam didelio proto nereikia.

/Arnauld Desjardins/

2. Po gaubtu: kas lemia blogą elgesį?

Pasiūlymas – mokytojams:

- Nevartoti „NE“ ir pradžios „Nebėgioti“ – susitelkti į norimą rezultatą;
- Nuolat pagiria už gerai atliktą darbą, taiko tinkamą apdovanojimo sistemą;
- Naudoja daug neverbalinių signalų;
- Dažnai pritaria tinkamam poelgiui, pavyzdžiui, mirkteli, pakelia aukštyn nykštį;
- Sukurti klasėje saugią teritoriją;
- Neperkrauti klasės.

Per daug dėmesio problemoms, o ne jos priežastims

Kaip veikia smegenys:

- naujoji žievė – mąstymo procesai;
- limbinė sistema – kontroliuoja emocijas;
- užpakalinės smegenys – atsakingos už instinktus ir išlikimą.

Į limbinę sistemą patenka stimulai – taigi duomenis paskirsto emociniai vartai. Jei reikia greitai reaguoti – įsijungia instinktas išlikti. (Pvz. priešais iššokęs automobilis... Kaip reaguojame?) Kai skubus signalas viskas nukeliauja į užpakalines smegenis – imame elgtis primityviai.

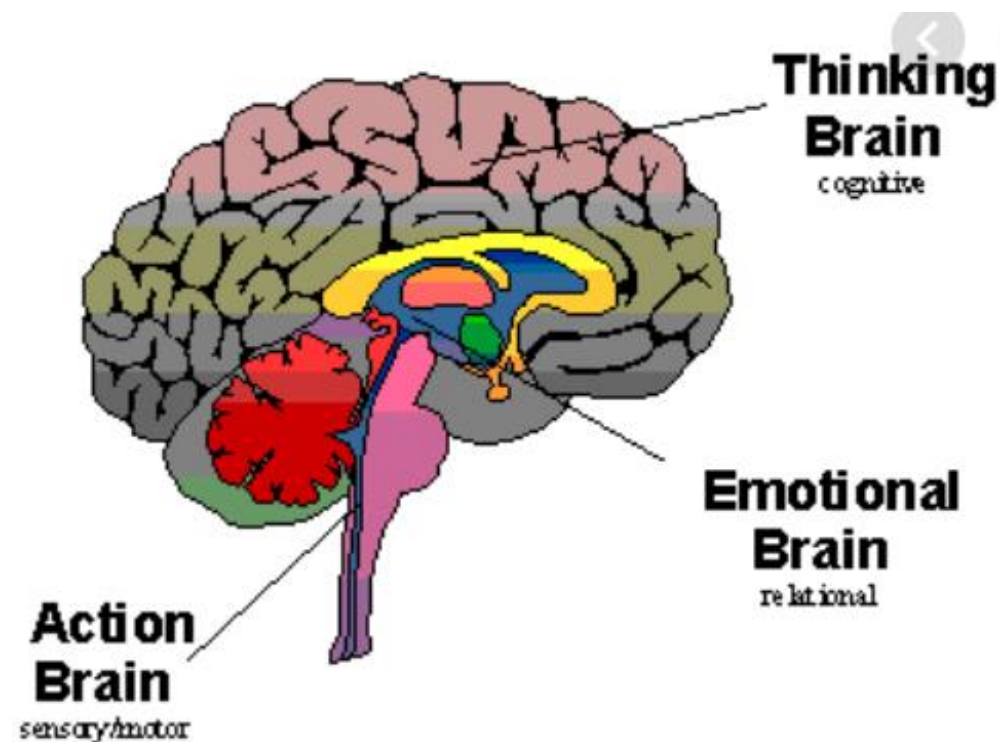
Išlikimo instinktui būdinga 4S

Stoti į kovą – priešintis fiziškai ir žodžiu;

Sprukti – pabėgti nuo pavojaus arba nukreipti dėmesį nuo pavojų keliamo veiksmo;

Susispiesti – susispiesti į krūvą, taip elgiasi banda – taip saugiau;

Sustingti – kaip automobilio žibintų apakintam kiškiui.

Būsenos, kurias išgyvena mokiniai ir mokytojai

- **Saugumo būseną** (patiriama savivertė, fizinio ir emocinio saugumo jausmas – tai skatina mokytis);
- **Mokymosi būseną** (keliami uždaviniai ir skatinama mokytis, kai patiriama dideli iššūkiai ir nedidelio streso būseną);
- **Nerimo būseną** (stresas kylantis su mokymosi patirtimi – atsirandantys nusižengimai taisyklėms, nes iššūkiai per dideli, nesulaukiama tinkama parama, nesulaukiami siektini rezultatai arba per lengva ir nuobodu);
- **Streso būseną** (polinkis smurtauti ir nekontroliuojamai užgaulioti, krizės būseną – pradėti mokytis tikrai nelengva).

Saviugdros klausimai (I)

- **Prisiminkite situaciją, kai mokinys peržengė ribą, o jūs manote, jog reagavote tinkamai** (kaip reagavote? Kas būdinga tinkamai reakcijai? Kokia buvo psichinė jūsų būklė prieš tą situaciją? Iš kur žinote, kad reakcija buvo tinkama?)
- **Prisiminkite situaciją, kai mokinys peržengė ribą, ir jūs manote, kad reagavote ne visai tinkamai** (kaip reagavote? Kas buvo būdinga tai ne visai tinkamai reakcijai? Kokia buvo psichinė jūsų būklė prieš tą situaciją? Iš kur žinote, kad jūsų reakcija buvo ne visai tinkama?)

Saviugdros klausimai (II)

- Dabar palyginkite abi situacijas (Kokių yra skirtumų? Ko galima išmokti?);
- Kokie mokinių elgesio aspektai jums svarbūs dabar?
- Kas dabar jums padeda klasėje?
- Su kokiomis kliūtimis susiduriate?

3. Saugumo būsenos kūrimas: lūkesčiai, įprasta tvarka ir ritualai

Emocinis saugumas – **atsakomybė** (kai jos imasi už save ir kitus) ir **pripažinimas** (kai pripažinti visi mokymosi pasiekimai pagal gebėjimus), **lūkesčiai** (ko tikimasi iš savęs ir kitų), **pasiekimai** (džiaugtis visokiais visų pasiekimais), **iššūkiai** (atsižvelgiant į skirtingus poreikius), **viltis** (tikėti).

Savivertė – tai sąveika to, kaip mes save įsivaizduojame, ir to, ko iš savęs tikimės patys ir ko iš mūsų tikisi kiti.

Įprasta tvarka

Ritualai

Kelyje į sėkmę visada pasitaiko nesėkmių.

/Mickey Rooney/

Sėkmė – tai gebėjimas keliauti nuo vienos nesėkmės prie kitos
neprarandant entuziazmo.

/Winston Churchill/

Karštai besiginčijantiems būdinga išleisti iš akių tiesą.

/Pubilijus Siras/

4. Mokymosi būsenos kūrimas

Skatinamieji veiksniai:

1. Polinkis siekti arba polinkis vengti;
2. Polinkis pritarti arba polinkis nepritarti;
3. Polinkis daryti pačiam arba polinkis laukti, kol tai padarys kiti;
4. Polinkis taikyti vienokią ar kitokią veiklą – regimąją, girdimąją, kinestetinę;
5. Polinkis būti racionaliai logiškam arba holistiškam;
6. Polinkis įsitraukti arba polinkis stebėti įvykius iš šalies.

10 būdų, kaip pasiekti, kad pamokoje būtų elgiamasi deramai

1. Visada patekite ir bendrą, ir detalių pamokos vaizdą, pasakykite mokiniams, ko jie mokysis ir kaip jie mokysis.
2. Planuodami įvairių mokymosi veiklą, dėmesį sutelkite į tris pagrindines veiklas – regimąją, girdimąją ir kinestetinę.
3. Paaiškinkite mokiniams, kokia jiems bus nauda iš to, ką jie sužinos ir ką patirs pamokoje.
4. Pamokos pradžioje paskatinkite mokinius pagalvoti, kokios sėkmės jie gali tikėtis ir kaip jie ją patirs.
5. Mokymo procesą suskirstykite į aprėpiamas dalis.

6. Suteikti mokiniams bent keturias galimybes įsitraukti į mokymosi procesą – greitojo mokymosi ciklas (www.alite.co.uk)
7. Sužadinti mokinių smalsumą neįprastais klausimais, elgesiu, objektais, nuotraukomis ar garsais, kurie skatintų spręsti problemas ar mestų iššūkį.
8. Pamokos pradžioje užduotį pateikite taip, kad mokiniai suvoktų, jog šioje klasėje tikrai bus mokomasi (www.visionforlearning.com.uk).
9. Pamokos metu reguliariai telkite dėmesį į išeitą medžiagą ir peržvelkite ją. Toji medžiaga turi būti suskaidyta į trumpučius, ypač didelio sutelkimo reikalaujančius, fragmentus.
10. Jei pamokos pabaigoje neišsklaidysite mokinių euforijos, iš klasės jie išeis kaip laimėtojai.

Įsitikinimai ir požiūriai

- Įsitikinimai (apie save ir kitus) – tai tvirta nuomonė, kuria mes neabejojame. Tai savotiška programinė įranga, valdanti mūsų protą.
- „Perprogramavimas“ – kai mūsų požiūris į situaciją pasikeičia, kai imame kitaip ją suvokti.
- Mūsų mokytojų nuomonė gali daryti ir teigiamą ir neigiamą įtaką jų savivertei, mokymuisi, elgesiui. (mokytojų komentarai, socialinė pedagogė ir kt.)

Saviugdosa klausimai

- Ką manote apie pačius problemiškesius savo mokinius?
- Ką jiems pertiekiate žodžiu, žvilgsniu ir kūno kalba?
- Paprašykite, kad kas nors stebėtų kaip bendraujate su mokiniais, ir surašytų pastabas apie jūsų kūno kalbą, balso toną ir kalbos poveikumą. Prašykite pakomentuoti tik tai, ką matė, ką girdėjo, be jokių subjektyvių vertinimų.
- Tada atsakykite į šiuos klausimus: kokius modelius pastebėjote savo veikloje? Kokie buvo jūsų įsitikinimai ir kaip juos pateisinote? Kokia grįžtamojo ryšio nauda? Kaip galite panaudoti grįžtamąjį ryšį toliau plėtodami santykius?

5. Nerimo būseną ir virsmo taškai

- Kas turėtų įvykti eilinę savaitę mokykloje, kad pajustumėte stiprų nerimą?
- Kaip reaguojate bendraudami su kitais, kai patys esate apimti nerimo?
- Apie ką galvojate, kai esate tokios būsenos?
- Ką darote, ko, būdamas normalios būsenos, nedarytumėte?
- Ko nedarote, bet ką darytumėte, bet jaustumėtės normaliai?
- Kokius modelius taikote savo darbe ir kaip jie siejasi su mokinio elgesiu?

O kartais – tvarka ta pati, ritualai tie patys, o lūkesčiai nesipildo...

- Streso būseną – kai nebeįmanoma kontroliuoti smurtinio mokinių elgesio (fizinio ar žodinio), kai jie patys nesivaldo.
- Taisyklė – 1, 2, 3.

Mokymosi rizika

- Reikia suvokti, kad mokymosi rizika (nes tas iššūkis reikalingas) kartais tampa susijusi su fizine žala, kartais – pralaimėjimu, sėkme ar pažeminimu.
- Kartais rizika išmoko mus mąstyti kitaip, įgyjame naujų įgūdžių ir žinių.
- Kartais galime patirti nerimą – jei per dideli reikalavimai, tai tampa streso būseną.

Nerimo/streso virsmo ar lūžio taškas

- Vidurnaktį stovite vienas perone ir laukiate traukinio.
- Atvažiuoja traukinys, jūs įlipate ir atsisėdate nuošaliai; vagonė yra dar trys keleiviai.
- Kitoje stotelėje visi trys keleiviai išlipa, jūs liekate visiškai vienas.
- Kita stotelė – jūsų, tad išlipate, išeinatė iš stoties ir traukiate namų link. Tamsu nors į akį žiūrėt, aplink – nė gyvos dvasios.
- Už nugaros pasigirsta žingsniai, tad imatė eiti sparčiau.
- Einantysis iš paskos taip pat paspartina žingsnį.
- Pereinatė į kitą kelio pusę, ir įsitikinatė, kad kažkas seka jums iš paskos.
- Žvilgtelėtė atgal ir matotė, kad pavymui eina vyriškis.
- Jau beveik bėgatė, vyriškis pasiveja jus ir paliečia jūsų petį.

- Kada pagalvojote: „Man tikrai baisu, tikrai noriu būti kur nors kitus, tik ne čia“?
- Kitaip tariant, kada įvyko virsmas? Kada pajutote, kad išgyvenote stresą?
- Visų žmonių virsmo taškas skirtingas.

(Ar kelionė palengvėtų, jei: važiuotumėte ne vienas; važiuotumėte dieną; jau buvote kada nors pakliuvę į panašią situaciją; turėtumėte galimybę šauktis pagalbos, pavyzdžiui turėtumėte mobiliąjį telefoną; turėtumėte, ką nors, kuo galėtumėte gintis; galėtumėte pasirinkti kitą transporto rūšį; kelionės priežastis labai aiški ir svarbi: pavyzdžiui, jei leistumėtės į kelionę norėdamas aplankyti mirštantį draugą, o vienintelis būdas jį pasiekti - aprašytasis)

Virsmo taškai pamokoje

- Vien mintis apie mokyklą, dar net kojos iš lovos neiškėlus;
  - Pakeliui į mokyklą, galvojant apie tos dienos pamokas;
  - Žengiant į kiemą ar į pastatą, kur iš jų tyčiojamas ar kur jie bus gąsdinami;
  - Būtinybė atsakyti į klausimą prieš klasę;
  - Tam tikras mokytojo požiūris;
  - Kas yra jų mokytojas – vyras ar moteris;
  - Prašymas skaityti;
  - Prašymas ką nors parašyti;
  - Prašymas atlikti skaičiavimo užduotį.
- Strategijas pritaikyti ir klasėje.

Virsmo taškų valdymas iš dalies susijęs su pavieniu individų stebėjimu, bet daug dėmesio reikia skirti ir rizikingiausios veiklos klasėje priežiūrai.

Literatūra

- Anne Copley „Iššūkiai mokykloje. Kaip mokyti problemiško elgesio vaikus“. Vilnius – 2009.